

תמצית הלכות אקטואליות**ברכת המזון על הכוס****שלוש שיטות בדין ברכת המזון על הכוס**

יש שאומרים שברכת המזון טעונה כוס אפילו ביחיד, וצריך לחזור עליו, ולא יאכל אם אין לו כוס לברך עליו אם הוא מצפה ואפשר שיהיה לו, אפילו אם צריך לעבור זמן אכילה אחת; ולפי זה אם שנים אוכלים יחד צריך לקחת כל אחד כוס לברכת המזון; וי"א שאינה טעונה כוס אלא בשלשה; יש אומרים שאינה טעונה כוס כלל, אפילו בשלשה. הגה: ומ"מ מצוה מן המובחר לברך על הכוס (ר"ן פרק ערבי פסחים). והטעם שצריך כוס, כתב הלבוש, כיון שברוב הברכות שתקנו חז"ל תקנום לסדר על הכוס, מפני שכן הוא דרך כבוד ושבח נאה להקב"ה לסדר שבחו וברכתו יתברך על הכוס, וכמו שכתוב כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא.

מנהג ישראל בכוס של ברכה

וכתב משנה ברורה, שמנהג העולם להקל בזה כדעה השלישית, שלא לחזור אחר כוס, אם לא כשיש לו יין או שאר משקין, דהוא חמר מדינה בביתו, דאז בודאי מצוה מן המובחר לכו"ע לברך על הכוס. וכהיום אין נהוג כלל לברך על חמר מדינה ואף כשאין יין בביתו, וכנראה עקב כי אין ברור כ"כ מהו בזמננו חמר מדינה, והיין מצוי בכל עיר, עיין ברמ"א להלן סעי' ב'.

אמנם מנהג העולם שאין מקפידים לברך על הכוס בימות החול שלא בסעודות מצוה, אפילו כשיש שלשה או עשרה, ואין מקפידים על כך אלא בשבת ויו"ט או בסעודות מצוה, כי היין מצוי על השלחן, ובס' רוח חיים (למהר"ח פאלג'י זצ"ל) דכשהיין על השלחן יש חיוב גמור לברך על היין ולא רק משום מצוה מן המובחר (ולכן אם קשה עליו לברך על היין מחמת חוסר יין לקידוש והבדלה או כל סיבה אחרת, יקפיד לסלק היין מהשלחן לפני שגומר אכילתו).

ועל פי דברי הפוסקים נראה, דכיון דמסקנת המג"א ושאר האחרונים כפי הדעה השלישית שבשו"ע שאין חיוב לברך על הכוס אלא הוא מצוה מן המובחר, ובמשך כל הדורות לא היה היין מצוי בהרבה ממקומות מושבותיהם של יהודים, ואף שהיה יין בבית היה מועט ויקר והיו שומרים אותו למצות קידוש והבדלה, לכן לא הקפידו על כך, ואף שהיין מצוי מ"מ כיון שלרבים קשה לשתות יין מחמת כבודות לאחר האכילה או שמרדימו או שאינו סובל וכדו', לכן הקילו בזה.

וכבר מצינו בקדמונים שהזכירו בדבריהם שאין נוהגים בכך, עיין סדר היום (סדר סעודת ליל שבת) "אפילו מי שאין דרכו בחול לברך על היין, בשבת צריך לברך עליו מפני כבוד היום" וכו', וכוונתו על האוכלים בזימון, כי ביחיד כתב בהדיא בסדר ברהמ"ז שא"צ לברך על הכוס, וע"ע שו"ת רבבות אפרים ח"א סי' ק"ג שגדולי ישראל לא הקפידו על כך, וכ"כ באורחות רבנו ח"א עמ' פ"ג שהחזו"א והגרי"י קניבסקי זצ"ל לא בירכו על הכוס ואפילו לא בשבת ובשלשה.

דבר גדול לברך על כוס

אך כל זה הוא לימוד זכות למנהג שנשתרש שאין מקפידים לברך על הכוס, אבל בודאי במדינות שהיין מצוי ובזול ראוי כל ירא שמים לברך על הכוס כשיש זימון, והעושה כן יתברך מן השמים.

כוס של ברכה ביחיד

אמנם ביחיד אין נוהגים לברך על הכוס כלל, כי סמכינן על דברי הזוה"ק (תרומה קס"ח ב) "דכוס של ברכה לא הוי אלא בתלתא", וכן הוא בבה"ט (סק"א) בשם האר"י ז"ל שיחיד לא יברך על הכוס, אם כי היו יחידים מגדולי הדורות שנהגו גם ביחידות לברך על הכוס וכפי הכרעת הרמ"א (להלן סעי' ב') שלא יחזיק הכוס בידו, אלא ימלאנו על גדותיו ויניחו על השלחן ויברך, ואח"כ ישתה ממנו, ולדברי הרמ"א בזה שאינו מחזיקו בידו יוצא גם עפ"י דרך הקבלה.